

SUMMARY

G. Sorokina. Experience of practical work and seminars of touristic specialties.

This publication deals with pedagogical technologies used for preparation of students of touristic specialties for ecological training in seminars and practical work. A classification of seminars by various factors has been regarded, technologies of brain-storming and game technologies have been characterized in detail, a description of the business game «Competency», used for training of future specialists of tourism, has been given. Case method and peculiarities of leading a round-table discussion in practical work have been regarded.

Key words: touristic education, pedagogical technology, seminar, practical work.

УДК 371.315.6:51

О. Л. Тамаркіна

Сумський національний аграрний університет

САМОСТІЙНА НАВЧАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ

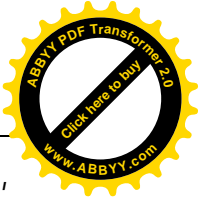
У статті розглянуто самостійну навчальну діяльність як особлива діяльність учнів, що володіє розвиваючим потенціалом та стимулює самостійність студентів. Визначну роль повинен відігравати процес спільної навчальної діяльності викладача та студентів під час встановлення між ними відносин партнерства та співробітництва; розвиток здібностей усвідомленого та самостійного встановлення мети та саморегуляції навчальної діяльності.

Ключові слова: самостійність, самостійна навчальна діяльність, самостійна навчальна робота, самостійна пізнавальна діяльність, ступінь самостійності, пізнавальна задача, самостійне вивчення, самоорганізація.

Постановка проблеми: Вивченню питань самостійної навчальної діяльності студентів у певному обсязі приділялась увага як у класичній, так і в сучасній дидактиці. Відношення до визначення самостійної роботи та самостійної діяльності трансформувалось одночасно із змінами, які відбувалися в дидактиці в цілому, тому доцільним є огляд праць, присвячених самостійній навчальній діяльності у вітчизняній дидактиці в історичному аспекті.

Сучасний етап вітчизняної дидактичної думки характеризується інтеграцією підходів, а саме: проблемного, діяльнісного, особистісно-орієнтованого, розвиваючого. Як системоутворюючий фактор навчально-методичного процесу однозначно визнається особистість учня; приділяється особлива увага технологізації навчання.

Мета статті – теоретичний огляд дозволяє виділити кілька підходів до дослідження проблеми самостійної діяльності учнів. Так, можна виділити об'єктивний або логіко-соціологічний підхід, який застосовується під час обґрунтування ступеня самостійності. Першочерговою виступає

логіка змісту навчального матеріалу та специфіка навчального предмета, менш опрацьованим у визначені місця та значення самостійної діяльності виявляються психологічні особливості та характер пізнавальної діяльності учнів. З позиції психологічного підходу дослідження зводиться до психологічних характеристик самостійності мислення, визначення та вирішення когнітивних задач через опис розумових процесів. Такий підхід, на думку П. І. Підкасистого, приводить до ототожнення пізнавальної та розумової самостійності в дидактиці [6].

Дидактико-методологічний напрям у дослідженні проблеми самостійної пізнавальної діяльності бере початок із педагогічної системи Я. А. Каменського. Для цього напрямку характерний аналіз можливостей самостійної роботи учнів, її видів, удосконалення методики їх використання, часткове розв'язання проблеми співвідношення педагогічного керівництва та самостійності учнів.

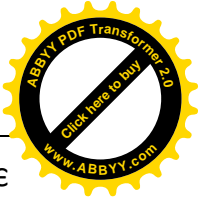
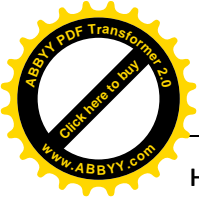
Дослідження в галузі психолого-педагогічного напрямку, які базуються на дослідженнях К. Д. Ушинського, спрямовані на виявлення сутності самостійної діяльності як дидактичної категорії, її предмета та мети. Самостійна діяльність виступає як стимулятор ініціативності, самостійності і творчої активності.

Дослідник П. І. Підкасистий визначає сутність самостійної діяльності в контексті психології та змісту вчення. Воно розглядається у світлі загальної психологічної теорії людської діяльності, концепції О. М. Леонтьєва, яка подана як система, що має власну будову. Самостійна діяльність, таким чином, виділяється як «мікросистема вчення» [5; 6].

Учений виділяє такі компоненти самостійної пізнавальної діяльності як системи:

- змістовний (знання, які виражені в поняттях та образах);
- оперативний (різноманітні дії, оперування вміннями як у зовнішньому, так і у внутрішньому планах дій);
- результативний (нові завдання, способи вирішення, новий соціальний досвід, ідеї, здібності, якості особистості) [6].

Як стимулятор самостійної діяльності учня в навчанні називають потребу в нових знаннях, яка виникає у процесі вирішення пізнавальної задачі. Для реалізації цієї мети учень мобілізує раніше засвоєні знання та накопичений досвід відповідно до мети – дією нової діяльності, планує

нову діяльність та визначає засоби її здійснення. Заключним етапом є виконавча стадія, у процесі якої досягається окреслений результат. Єдиний акт діяльності вчений подає у вигляді тріади: *мотив – план – результат*, єдності складових, які реалізуються в певній діяльності за допомогою динамічної системи конкретних дій та операцій, які регулюються кінцевою метою діяльності [6].

Мотиви визначено як важливий компонент самостійної навчальної діяльності у працях більшості дослідників. На думку В. К. Буряка, самостійна діяльність лише тоді дає певний позитивний ефект, коли враховуються рушійні сили особистості та насамперед мотиви [2].

Дослідниця Н. Г. Калашнікова виділяє критерії сформованості в учня вмінь самостійної учбової діяльності. До них належать такі вміння:

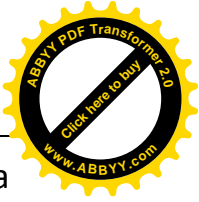
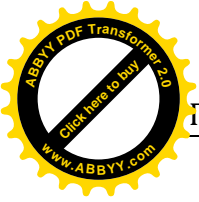
- володіти прийомами самоорганізації й організації своєї діяльності;
- приймати поставлені вчителем цілі й ставити самостійно цілі навчальної роботи (цілеутворення);
- планувати дії з вирішення навчальної задачі, досягати мети;
- брати участь у пошуку загального вирішення навчальної задачі;
- застосовувати, конкретизувати умови й визначати межі застосування способів вирішення навчальних задач;
- контролювати й оцінювати процес та результат навчальної діяльності.

Динаміка самостійної діяльності залежить від характеру допрофесійної підготовки, типу навчального закладу (особливості організації навчально-виховного процесу, тип професійної направленості), вікових та особистих характеристик.

З дидактичної точки зору самостійне вивчення є однією із форм навчання. Разом з тим ця форма навчання та вивчення є ключовою в процесі формування та виховання особистості у вищій школі.

Під самостійністю вивчення у вищій школі з психологічної точки зору розуміють досягнення особистістю такого рівня саморегуляції вивчення й інших форм діяльності та відносин у процесі засвоєння знань, який забезпечує розвиток рис характеру, переконань та поведінки.

Учений Х. Варнеке виділяє такі шляхи індивідуалізації особистості й розвитку її здібностей у навчальній діяльності:

- навчання актуалізації індивідуального досвіду та його перебудова протягом участі в кооперативній діяльності групи;
- участь у вирішенні творчих продуктивних задач;
- вихід за межі безпосередньої навчальної події;
- самостійна постановка задач.

Певний підхід до процесу становлення особистості та самостійного вивчення розкрито через модель «суб'єкт-об'єктних» взаємовідносин. Оптимальним розвитком цієї концептуальної лінії вважається форма відносин *особистість студента – зміст наукових знань – суспільство*, яка протиставляється приватній формі відносин *студент – навчальний предмет – викладач*; вихідною позицією є положення про те, що збіг інтересів студента та викладача стає рушійною силою розвитку особистості та її досягнень у самостійному вивченні.

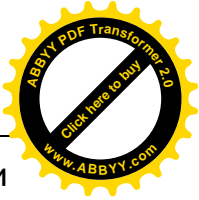
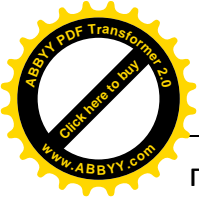
Самостійна навчальна діяльність – цілеспрямована, внутрішньомотивована, структурована суб'єктом навчання діяльність, яка направлена на самостійне отримання знань, розвиток особистості, її самостійності та індивідуальності. Вона передбачає стійке мотиваційно-вольове прагнення до самоорганізації, самоосвіти, самовиховання, саморозвитку.

На думку С. М. Абрамова, самостійною пізнавальною діяльністю є майже будь-яка навчальна діяльність учнів, яка спрямована на оволодіння знаннями та самовихованням, вона може відбуватися як в аудиторії під час роботи з педагогом, так і в аудиторії без педагога, поза аудиторією, з книгою чи без. Її особливість полягає в тому, що вона базується на природженій здатності людини до спонтанного, самовільного та предметного орієнтування у просторі та дійсності [1].

Аналізуючи педагогічну літературу, стає зрозумілим, що поняття «самостійна робота» та «самостійна діяльність» часто не розмежовують, хоча П. І. Підкасистий у своїх працях обумовлював існуючі між ними відмінюючи, вважаючи, що самостійна робота є лише засобом організації самостійної діяльності [6].

Дослідник Н. В. Яценко також розглядає самостійну роботу як засіб організації самостійної діяльності [7].

Так, Н. Ф. Коряковцева розмежовує поняття «самостійна навчальна» діяльність та самостійна робота. Першу дослідниця розуміє як вид

пізнавальної діяльності, яка регулюється та керується учнями як суб'єктами цієї діяльності та направлена на засвоєння предметних знань, умінь, та культурно-історичного досвіду. Друга – це форма, де організується та відтворюється навчальна пізнавальна діяльність без безпосереднього керівництва з боку вчителя.

Самостійна діяльність виступає у вигляді інваріанта основних діяльностей навчального процесу, будучи з одного боку, засобом організаційної діяльності викладача, а з другого – об'єктом у самостійній роботі студентів.

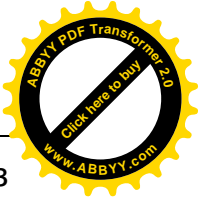
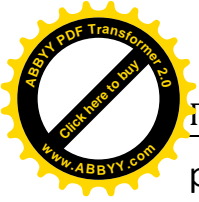
Дослідник Н. Г. Дайрі вважає, що самостійною є діяльність, яку учні виконують без сторонньої допомоги, спираючись на свої знання, мислення, досвід, переконання; це такий вид навчальної діяльності, за якого в умовах систематичного зменшення ролі викладача виконуються навчальні завдання, які сприяють свідомому та міцному засвоєнню знань, умінь, навичок та формуванню самостійності як риси характеру [3]. Автор ураховує характер керівництва з боку вчителя, якість пізнавальної діяльності, розвиваючу роль самостійної роботи. При цьому самостійна робота – це не форма чи метод, а засіб активізації пізнавальної діяльності.

Дослідження факторів та умов розвитку пізнавальної самостійності в результаті дає змогу подати класифікацію видів самостійної роботи.

Серед багатьох класифікацій видів самостійної роботи виділяються:

- відтворювальні і творчі види самостійної роботи;
- рекреативна самостійна робота за зразком; реконструктивно-варіативна; евристична; творча (дослідницька);
- репродуктивна, пізнавально-пошукова, творча, випереджувальна;
- самостійна робота на лекціях, практичних, лабораторних та інших аудиторних формах занять; творча самостійна робота, яка основана на спрощених моделях діяльності;
- типи самостійної роботи, які диференціюються залежно від рівнів пізнавальної активності: репродуктивна, частково-пошукова, творча;
- самостійна робота за формою виконання: усна, письмова, усно-письмова; за кількістю учнів: фронтальна, групова, індивідуальна;
- за типом завдань: навчальні, тренувальні, пошукові.

На підставі аналізу певних досліджень можна визначити *умови*, дотримання яких дозволить створити *ефективну* систему самостійних

робіт: 1) організація самостійної роботи повинна проводитися з урахуванням індивідуалізації пізнавальної діяльності учнів, з позиції особистісно орієнтованої, суб'єкт-об'єктивної моделі педагогічних взаємодій; 2) самостійна робота повинна залучати студентів різноманітністю та новизною; визначатися загальними принципами дидактики, частковими дидактичними цілями та змістом навчання; 3) включення системи самостійної роботи до часткового процесу навчання повинно враховувати загальну програму навчання та всі інші види пізнавальної діяльності, органічно, поступово та виправдано вписуватися у цілісний навчально-пізнавальний процес. У міру розвитку первинних навичок самостійної учбової діяльності необхідно збільшувати складність самостійних завдань.

Висновки. Виявлено, що самостійна робота є найважливішим важелем педагогічного керування пізнавальною діяльністю студента у процесі самоорганізації. Самостійна робота забезпечує повне засвоєння знань, формування професійних та загальноосвітніх навичок, слугує основним засобом перетворення теоретичних знань у переконання, формування активної позиції особистості в навчально-виховному процесі, соціальних відносинах, професійній діяльності, розвиває пізнавальні і творчі здібності особистості, самостійність мислення, потребу в саморозвитку, культуру праці.

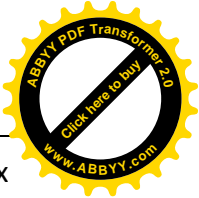
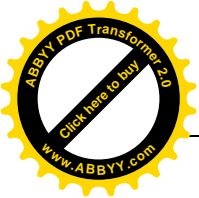
Визначення самостійної роботи будується на основі науково обґрунтованого освітнього процесу, тобто процесу здобуття знань і вмій, процесу викладання (підготовки, організації пізнавальної діяльності того, кого навчають) та керівництва нею.

Таким чином, виникає необхідність розглянути проблеми самостійної роботи в нерозривній єдності з усіма проблемами не тільки навчання, але й виховання студента у ВНЗ, розвитку особистих якостей учнів, зокрема, самостійності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамов С. М. Воспитание образовательной самостоятельности студентов гуманитарных вузов в процессе дистанционного обучения : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. пед. наук / Абрамов С. М. – Екбг, 2003. – 22 с.
2. Буряк В. К. Самостоятельная работа учащихся / Буряк В. К. – М. : Просвещение, 1984. – 64 с.
3. Дайри Н. Г. Обучение истории в старших классах средней школы: познавательная активность учащихся и эффективность обучения / Дайри Н. Г. – М. : Просвещение, 1966. – 424 с.

4. Современная методика организации самостоятельной работы изучающих иностранный язык : пособ. для учителей / Коряковцева Н. Ф. – М. : Аркти, 2002. – 176 с.
5. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / Леонтьев А. Н. – М. : Политиздат, 1977. – 303 с.
6. Пидкасистый П. И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников / Пидкасистый П. И. – М. : Педагогика, 1980. – 112 с.
7. Ященко Н. В. Преимущество в организации самостоятельной деятельности студентов на материале изучения английского языка : дисс. ... канд. пед. наук / Ященко Н. В. – Барнаул, 2001. – 20 с.

РЕЗЮМЕ

О. Л. Тамаркина. Самостоятельная учебная деятельность студентов.

В статье рассмотрена самостоятельная учебная деятельность как особая деятельность учащихся, которая имеет развивающий потенциал и стимулирует самостоятельность студентов. Значимая роль должна быть отведена процессам общей учебной деятельности преподавателя и студентов при установлении между ними взаимоотношений партнерства и сотрудничества; развитию способностей осмысленного и самостоятельного установления цели и саморегуляции учебной деятельности.

Ключевые слова: самостоятельность, самостоятельная учебная деятельность, самостоятельная учебная работа, самостоятельная познавательная деятельность, степень самостоятельности, познавательная задача, самостоятельное изучение, самоорганизация.

SUMMARY

O. Tamarkina. Students' self educational activity.

In this article the author considers the self educational activity as a special type of students' activity which has the potential and stimulate the students' self educational activity. The main role must be given to the processes of common educational activity between a teacher and students in setting relations of partnership and co-operating; in developing understandable capabilities and to set aims by themselves in educational activity.

Key words: self activity, self educational activity, self educational job, self cognition, degree of self-dependency, cognition task, self learning, self organization.

УДК 371.388–057.87:378.661

Л. В. Філіппова

Національний медичний університет
імені О. О. Богомольця

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ

У статті розглянуто, як можна отримати компетентних спеціалістів фармацевтичної промисловості за правильної організації самостійної роботи вчорашніх школярів, як самостійна робота студентів фармацевтичного факультету може впливати на подальший розвиток професійних навичок. Досліджено види самостійної роботи студентів, які використовуються в Національному медичному університеті, та взаємозв'язки, які виникають під час роботи між студентом – викладачем, між студентом – студентом.